

რეჯეფ თაიფ ერდოღანის პოლიტიკური გზა

აბსტრაქტი

რეჯეფ თაიფ ერდოღანი გახლავთ თურქეთის ამჟამინდელი პრეზიდენტი, „სამართლიანობისა და განვითარების“ პარტიის თავმჯდომარე. შეგვიძლია ავლნიშნოთ, რომ იგი XXI საუკუნის ერთ-ერთი გავლენიანი ფიგურაა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში.

რეჯეფ თაიფ ერდოღანის პოლიტიკური გზა საკმაოდ ზიგზაგებით არის მოცული. თუმცა, მან სასურვე მიზანს მაინც მიაღწია. თურქეთის რესპუბლიკა, საპარლამენტოდან საპრეზიდენტო მართვლობაზე გადაიყვანა. მის ხელში მოექცა მთელი ძალაუფლება, რაც შესაძლებლობას აძლევს თავისი შეხედულებისამებრ მართოს ქვეყანა.

რეჯეფ თაიფ ერდოღანის თურქეთი ხან ვაშინგტონსა და ბრიუსელს, ხანაც მოსკოვსა და სხვა პოლიტიკურ პოლუსებს (პეკინი, დელი, თეირანი და ა.შ.) უახლოვდება, რაც ფართო სურათში საკმაოდ არაპროგნოზირებად შთაბეჭდილებას ტოვებს. ასეთ სიტუაციას კი აუცილებლად მოჰყვება სერიოზული საგარეო-პოლიტიკური რყევები როგორც რეგიონულ ისე გლობალურ დონეზე.

საკვანძო სიტყვები: თურქეთი, სამართლიანობისა და განვითარების პარტია; რეჯეფ თაიფ ერდოღანი.

შინაარსი

რეჯეფ თაიფ ერდოღანი თურქეთის ამჟამინდელი პრეზიდენტი. სამართლიანად შეგვიძლია ავლნიშნოთ, რომ იგი XXI საუკუნის

უნის ყველაზე გავლენიანი ფიგურაა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში, ხოლო მისი მმართველობის პერიოდში თურქეთი რეგიონალურ ჰაზად ჩამოყალიბდა. რეჯეფ თაიფ ერდოღანი დაიბადა 1954 წლის 26 თებერვალს, ქალაქ სტამბოლში, მრავალშვილიან ოჯახში. მამა - აჰმედ ერდოღანი სანაპირო დაცვის სამსახურში მუშაობდა, დედა - აჰმედის მეორე ცოლი, თენზილე ერდოღანი დიასახლისი გახლდათ და ხუთ შვილს ზრდიდა. ერდოღანი წარმოშობით ქალაქ რიზედანაა. სწორედ აქ გაატარა მან ბავშვობა და მოზარდობა. როგორც თვითონ აღნიშნავს, სვადასხვა ინტერვიუებში, იგი ღარიბი ოჯახიდან იყო. ჯერ კიდევ ბავშვობაში, ერდოღანი საზამთროსა და ფუნთუშების გაყიდვით, ზაფხულობით კი თხილისა და ჩაის შეგროვებით ცდილობდა დახმარებოდა ოჯახს.

საშუალო სკოლა რიზეში დაამთავრა. სკოლის დამთავრების შემდეგ ერდოღანი ჩაირიცხა რელიგიურ ლიცეუმში Imam Hatip Lisesi-ში, სადაც მიიღო რელიგიური განათლება. პარალელურად, თამაშობდა ფეხბურთს „ფენერბახჩეს“ ადგილობრივ კლუბში. ლიცეუმის დამთავრების შემდეგ, სწავლა გააგრძელა სტამბოლში მარმარას ეკონომიკის უნივერსიტეტში, რომელიც წარმატებით დაასრულა.

პოლიტიკური საქმიანობა:

თუ რამ გადააწყვეტინა მას პოლიტიკაში წასვლა უცნობია თუმცა იგი უკვე 1983 წლიდან პარტია „კეთილდღეობის“ წევრია. 1983 წლიდან 1994 წლამდე ერდოღანის პოლიტიკური საქმიანობა დაკავშირებული იყო „კეთილდღეობის პარტიასთან“. პარტიაში მისი მოღვაწეობის ზენიტი იყო სტამბოლის მერის არჩევნებში გამარჯვება. ეს თანამდებობა მას 1994-97 წლებში ეკავა.

პარტია რომელსაც ერდოღანი წარმოადგენდა გამოირჩეოდა პროისლამისტური მიდრეკილებით, რის გამოც იგი 1998 წლის 26 იანვარს ოფიციალურად აკრძალეს. პარტიის აკრძალვის შემდეგ ერდოღანი პოლიტიკური საქმიანობის გამო დააპატიმრეს. 1997 წელს პროვინცია სიირტში გამართულ მიტინგზე ერდოღანმა ისლამისტური ლექსი წაიკითხა და ამფაქტის გამო, ის ძებნილად

გამოცხადდა. დაკავების შემდეგ, მას ათთვიანი პატიმრობა შეუფარდეს. აღსანიშნავია, რომ ის ლექსი, რომელიც ერდოლანმა წაიკითხა, სულაც არ იყო აკრძალული და პირიქით, ის თურქეთის განათლების სამინისტროს მიერ, სასკოლო პროგრამაშიც კი იყო შესული. მაგრამ, იმ პერიოდში ერდოლანი ოპოზიციაში იყო და მისი პარტიის საქმიანობა აკრძალული გახლდათ. მისჯილი ათი თვიდან, თურქეთის მომავალმა ლიდერმა ციხეში მხოლოდ 4 თვე გაატარა.

„კეთილდღეობის“ პარტიის გაუქმების შემდეგ პარტიის წევრებმა შექმნეს ახალი „სათნოების პარტია“. თუმცა, პარტიის პოლიტიკა არ შეცვლილა, ამის საპასუხოდ, პარტიის ახალგაზრდა რეფორმისტთა ფრთამ, აბდულაჰ გიულის ლიდერობით, პარტიას გაეყვნენ. 2001 წლის 22 ივნისს „სათნოების პარტია“, როგორც თავისი წინამორბედი დაიხურა. რეჟეფ თაიფ ერდოლანი ციხიდან გამოსვლის შემდეგ, აბდულაჰ გიულის გუნდს შეუერთდა, ამის შემდეგ მათ ახალი პარტიის შემქნაზე დაიწყეს მუშაობა. 2001 წლის 14 აგვისტოს შექმნეს ახალი - „სამართლიანობისა და განვითარების“ პარტია.

2002 წელს „სამართლიანობისა და განვითარების“ პარტიამ პარლამენტში მოახერხა იმდენი მანდატის მოპოვება, რომ შეძლო ერთპარტიული მთავრობის შექმნა, თუმცა ერდოლანი პარლამენტში ვერ მოხვდა ნასამართლეობის გამო, მანამ, სანამ საკანონმდებლო ორგანომ მისი ნასამართლეობა ბათილად არ ცნო. 2003 წლის მარტში რ.თ.ერდოლანი, როგორც პარტიის ერთ-ერთი გამორჩეული ლიდერი, თურქეთის პრემიერ-მინისტრად დაინიშნა, რომლის ხელშიც კონცენტრირებული იყო ქვეყნის მთავარი ძალა. ამ თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდში მისი ძირითადი მიღწევები იყო მონეტარული რეფორმა, წარმატებული ბრძოლა კორუფციასთან, ახალი ჰესების მშენებლობა და ქვეყანაში დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერება (მაკარაბე, 2016:105).

რეჟეფ ერდოლანი პრემიერის თანამდებობას 13 წლის განმავლობაში 2014 წლამდე იკავებდა. პრემიერობის საწყის ეტაპზე გაძლიერდა თურქეთის თანამშრომლობა ამერიკის შეერთებულ

შტატებსა და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან, რაც მათ სამხედრო, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ურთიერთობაში აისახა. მიუხედავად მართველი პარტიის პროდასავლური კურსისა, პოლიტიკოსთა ნაწილი ღიად ადანაშაულებდა „სამართლიანობისა და განვითარების“ პარტიას ისლამურ ფასეულობების გაძლიერებაში, რაც გამოიხატებოდა ქემალისტური იდეების უარყოფაში, სამხედრო ინსტიტუტების დასუსტებაში (არმია წარმოადგენდა ქემალისტური იდეების გარანტს) და სხვა.

რეჟეფ თავი ერდოღანი პრეზიდენტად 2014 წელს აირჩიეს. უკვე მაშინ ცხადი იყო, რომ მუსტაფა ქემალ ათათურქის შემდეგ თურქეთის ყველაზე გავლენიანი ლიდერი კონსტიტუციით განსაზღვრულ ცერემონიალურ ფუნქციებს არასდროს დასჯერდებოდა. ასევე აშკარა გახდა ისიც, რომ ერდოღანი ისლამური ფასეულობების გაძლიერებას უწყობდა ხელს, რაც გულისხმობდა თურქეთის პოლიტიკური კურსის ცვლილებას.

რეჟეფ თავი ერდოღანის ამბიციას, გამხდარიყო თურქეთის „ერთპიროვნული“ მმართველი, პირდაპირ თუ ირიბად ხელი შეუწყო 2016 წლის ივლისის სამხედრო გადატრიალების მცდელობამ, როდესაც თურქეთის შეიარაღებული ძალების ნაწილმა მძიმე ტექნიკის გამოყენებით გადაკეტეს ბოსფორის ხიდი. საბოლოო ჯამში, გადატრიალება ვერ მოხერხდა. წარუმატებელი სახელმწიფო გადატრიალება იყო მიმართული თურქეთის პრეზიდენტის რეჟეფ თავი ერდოღანის და მისი მთავრობის წინააღმდეგ. სატელევიზიო გამოსვლაში, პასუხისმგებლობა გადატრიალებაზე აიღო თურქეთის მშვიდობის საბჭომ.

გადატრიალების მცდელობის დროს 290 ადამიანი დაიღუპა და ათასზე მეტი დაიჭრა. ანკარაში, დაიბომბა თურქეთის პარლამენტი და პრეზიდენტის სასახლე. სროლის ხმა ისმოდა ასევე სტამბოლის და ანკარის ჰაეროპორტების ახლოს (**მაკარაძე, 2019:213**).

რეაქციები გადატრიალების მცდელობაზე მეტწილად იყო გადატრიალების წინააღმდეგ, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე საერთაშორისო დონეზეც. თურქეთის ძირითადმა ოპოზიციურმა პარტიებმა დაგმეს გადატრიალების მცდელობა, ხოლო რამდ-

ენიმე საერთაშორისო ლიდერმა, როგორცაა ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტი, ნატოს გენერალური მდივანი და ევროკავშირის მაღალჩინოსნები, მოუწოდეს დემოკრატიული ინსტიტუტების და მისი არჩეული ოფიციალური პირების პატივისცემისკენ. გაეროს უშიშროების საბჭომ განცხადებაში დაგმო გადატრიალების მცდელობა.

მოქმედმა ხელისუფლებამ სწრაფად განაცხადა მემბოხეების მარცხი და დაიწყო ამ გადატრიალების მცდელობაში ჩართული პირების გამოძიება. გადატრიალების მცდელობის გამო, პრეზიდენტ ერდოღანმა ფეთჰულაჰ გიულენი დაადანაშაულა და იგი გამოაცხადა, როგორც ტერორისტული ორგანიზაცია სახელწოდებით „Feto“, თუმცა, მოძრაობის სულიერმა ლიდერმა და აშშ-ში გადასახლებულმა სასულიერო პირმა ფეთჰულაჰ გიულენმა, დაგმო გადატრიალების მცდელობა და უარყო რაიმე კავშირი მასთან, ხოლო საპასუხოდ დაადანაშაულა ერდოღანი, როგორც გადატრიალების შესაძლო დამკვეთი.

ერდოღანის სიტყვები „ეს აჯანყება არის ღვთის საჩუქარი ჩვენთვის“ გახდა თურქეთში დიდი წმენდის დასაწყისი. 2016 წლის ივლისში წარუმატებელი პუტჩის შემდეგ ერდოღანის მთავრობის მიერ შეიარაღებული ძალების რიგებსა და სახელმწიფო აპარატში მასობრივი საკადრო წმენდა, მედია საშუალებების დახურვა, პარლამენტის მიერ მიღებული მკაცრი ანტიტერორისტული კანონი და დეკლარაციებისთვის იმუნიტეტის გაუქმება - უკანასკნელი და გადამწყვეტი ნაბიჯები იყო, რამაც ერდოღანი მთავარ მიზანთან მიაახლოვა. თურქეთში, პრაქტიკულად, აღარ დარჩა ძალა, რომელიც პრეზიდენტის სურვილს წინ აღუდგებოდა. მეჯლისში რამდენჯერმე მომხდარი ხელჩართული ჩხუბის ფონზე პარლამენტმა საკონსტიტუციო რეფორმის პროექტი მაინც დაამტკიცა და რეფერენდუმიც შედგა. ახალი კონსტიტუციით, რომელიც ძალაში 2019 წელს დანიშნული საყოველთაო არჩევნების შემდეგ შევიდა, პრეზიდენტის უფლებამოსილება მაქსიმალურად გაფართოვდა. ქვეყნის ლიდერი გახდა სახელმწიფოს და მთავრობის მეთაური, ასევე დარჩება პოლიტიკური პარტიის თავმჯდომარედ. პრეზიდენტი ნიშნავს

მინისტრებს და მოსამართლეებს, ადგენს ბიუჯეტს და გამოსცემს სპეციალურ განკარგულებებს, რომელთაც კანონის ძალა აქვს. ახალი უზენაესი კანონით, საპარლამენტო და საპრეზიდენტო არჩევნები თურქეთში 5 წელიწადში ერთხელ გაიმართება. ახალი კონსტიტუცია ერდოლანს საშუალებას აძლევს, პრეზიდენტის თანამდებობა 2029 წლამდე შეინარჩუნოს.

დასკვნა

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, რეჯევ თაიფ ერდოლანის პოლიტიკური გზა საკმაოდ ზიგზაგურად არის დახაზული. თუმცა მან სასურვე მიზანს მიაღწია. თურქეთის რესპუბლიკა, საპარლამენტო მართველობიდან გადავიდა საპრეზიდენტო მართველობაზე. პრეზიდენტის ხელში მოექცა მთელი ძალაუფლება, რაც შესაძლებლობას აძლევს ერდოლანს თავისი შეხედულებისამებრ მართოს ქვეყანა.

ამა თუ იმ მომენტში შექმნილი სიტუაციებიდან გამომდინარე, ერდოლანის თურქეთი ხან ვაშინგტონსა და ბრიუსელს, ხანაც მოსკოვსა და სხვა პოლიტიკურ პოლუსებს (პეკინი, დელი, თეირანი და ა.შ.) უახლოვდება, რაც ფართო სურათში საკმაოდ არაპროგნოზირებად შთაბეჭდილებას ტოვებს. ასეთ სიტუაციას კი აუცილებლად მოჰყვება სერიოზული საგარეო-პოლიტიკური რყევები როგორც რეგიონულ, ისე გლობალურ დონეზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Mak'aradze, E. (2019). *Turketis Ist'oria 1918-2018 Ts'lebshi* (Salektsio Chanats'rebi). Tbilisi: Gamomtsemloba „Universal“.
(მაკარაძე, ე. (2019). თურქეთის ისტორია 1918-2018 წლებში (სალექციო ჩანაწერები). თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“);
2. Mak'aradze, E. (2016). *Turketis Sashinao P'olit'ik'a 2000-2015 Ts'lebshi*. Tbilisi. (მაკარაძე, ე. (2016). თურქეთის საშინაო პოლიტიკა 2000-2015 წლებში. თბილისი);

3. Mak'aradze, E. (2016). *Turketis 2016 Ts'lis Movlenebi Da Kartuli Media*. Tbilisi. მაკარაძე, ე. (2016). *თურქეთის 2016 წლის მოვლენები და ქართული მედია*). History, Art, Literature and Culture in Black Sea Region and South Caucasus (HALC-2016) Conference Proceedings. Vol I. IBSU Publications, Tbilisi;
4. Bat'iashvili, Z.(2019). *Turketis Sagareo P'olitik'a Regionuli Usaftrkheobis K'ont'ekt'shi*. (ბატიაშვილი, ზ. (2019). *თურქეთის საგარეო პოლიტიკა რეგიონული უსაფრთხოების კონტექსტში*). <https://www.gfsis.org/files/library /pdf/ Georgian-2747.pdf>

Zaza Beridze

Recep Tayyip Erdogan's political way

Abstract

Recep Tayyip is the current president of Turkey, party leader of the AKP. We must say that he is one of the most powerful person of the XXI century in the near east region.

Political way of Recep Tayyip Erdogan is quite tangled. However, he still managed to achieve his goal. He changed the republic of Turkey from parliamentary to presidential government. He got all the power in his hands which gave him the opportunity to govern the country the way he wanted.

Turkey is getting closer and closer to Washington and Brussels, sometimes to Moscow and other political poles such as Peking, Delhi, Teyran and so on which leaves quite unexpected impression. After that situation, there will definitely be serious political instability on the regional and global stage as well.